

Przedmowa IX

Wykaz najważniejszych skrótów XLIII

1. Wprowadzenie do medycyny klinicznej. Wybrane zagadnienia etyki lekarskiej Jan Duława 1

1.1. Co to jest medycyna? 1

1.2. Wymagania wobec lekarza 1

1.2.1. Karta Lekarza 2

1.2.2. Zasady współpracy lekarza z przemysłem 4

1.2.3. Powiązania finansowe między lekarzami a przemysłem medycznym 5

2. Postępowanie z pacjentem ambulatoryjnym Jan Duława 6

2.1. Okresowe badania stanu zdrowia 6

2.1.1. Okresowe badania stanu zdrowia osoby młodej 7

2.1.2. Okresowe badania stanu zdrowia osoby w średnim wieku 7

2.1.3. Okresowe badania stanu zdrowia u osób w starszym wieku 8

2.2. Badania przesiewowe 8

2.2.1. Rak sutka 9

2.2.2. Rak jelita grubego i odbytnicy 9

2.2.3. Rak szyjki macicy 10

2.2.4. Pozostałe nowotwory 10

2.2.5. Nadciśnienie tętnicze 11

2.2.6. Dyslipidemia 11

2.2.7. Cukrzyca 11

2.2.8. Osteoporoza 12

2.2.9. Inne schorzenia 12

2.3. Informacje dotyczące stylu życia 13

2.4. Trudny pacjent 15

3. Główne czynniki warunkujące zdrowie i najważniejsze czynniki ryzyka chorób Jan Duława 17

3.1. Wprowadzenie 17

3.2. Prewencja pierwotna 17

3.3. Palenie papierosów 18

3.3.1. Rys historyczny 18

3.3.2. Epidemiologia 19

3.3.3. Interakcje dymu tytoniowego z lekami 21

3.3.4. Papierosy o zmniejszonej zawartości substancji smolistych i nikotyny (tzw. light) 21

3.3.5. Alternatywne sposoby palenia tytoniu 22

3.3.6. Papieros elektroniczny (e-papieros) 22

3.3.7. Zaprzestanie palenia 23

3.4. Nadużywanie alkoholu 24

3.4.1. Picie ryzykowne 24

3.4.2. Picie szkodliwe 25

3.4.3. Uzależnienie od alkoholu 25

3.4.4. Epidemiologia 26

3.4.5. Postępowanie z chorym nadużywającym alkoholu 26

3.4.6. Choroby wywołane przez alkohol 27

3.4.7. Podsumowanie 30

3.5.	Aktywność fizyczna	30
3.5.1.	Rodzaje wysiłku fizycznego i zalecenia dotyczące jego stosowania	31
3.5.2.	Korzyści zdrowotne wysiłku fizycznego	31
3.5.3.	Działania niepożądane wysiłku fizycznego	32
3.5.4.	Podsumowanie	32
3.6.	Ryzykowne zachowania seksualne	33
4.	Epidemiologia – podstawowe zagadnienia <i>Jan E. Zejda</i>	34
4.1.	Rola epidemiologii w naukach medycznych	34
4.1.1.	Definicja epidemiologii	34
4.1.2.	Zadania epidemiologii	34
4.1.3.	Podział epidemiologii	36
4.2.	Badania epidemiologiczne	36
4.2.1.	Epidemiologiczne badania opisowe	37
4.2.2.	Epidemiologiczne badania analityczne	39
4.3.	Ocena zależności przyczynowo-skutkowej w epidemiologii	43
4.4.	Epidemiologia kliniczna	43
4.5.	Dobra praktyka epidemiologiczna	46
5.	Diagnostyka różnicowa najważniejszych objawów podmiotowych i przedmiotowych <i>Jan Duława, Anna Duława-Bułdak, Łukasz Bułdak</i>	49
5.1.	Bóle głowy	50
5.1.1.	Określenie i epidemiologia	50
5.1.2.	Podział kliniczny bólów głowy	50
5.1.3.	Objawy i okoliczności alarmowe	51
5.1.4.	Objawy, okoliczności oraz choroby towarzyszące sugerujące bóle głowy o poważnym rokowaniu	51
5.1.5.	Uwagi końcowe	52
5.2.	Bóle w klatce piersiowej	52
5.2.1.	Przyczyny bólu w klatce piersiowej	53
5.2.2.	Uwagi końcowe	59
5.3.	Ból brzucha	60
5.3.1.	Najczęstsze przyczyny ostrego bólu brzucha	60
5.3.2.	Najczęstsze przyczyny przewlekłego bólu brzucha	60
5.3.3.	Uwagi ogólne	62
5.3.4.	Rozpoznanie różnicowe bólów brzucha	62
5.3.5.	Objawy współistniejące z bólem brzucha	65
5.3.6.	Badania laboratoryjne i obrazowe u chorego z bólem brzucha	65
5.3.7.	Uwagi końcowe	66
5.4.	Ból w okolicy lędźwiowej	66
5.4.1.	Przyczyny	67
5.4.2.	Objawy lub okoliczności alarmujące, sugerujące obecność choroby wymagającej pilnej interwencji lekarskiej	68
5.4.3.	Objawy lub okoliczności towarzyszące, ułatwiające rozpoznanie różnicowe	68
5.4.4.	Uwagi ogólne	69
5.4.5.	Podsumowanie	69

5.5. Zawroty głowy i inne zaburzenia równowagi	69
5.5.1. Schemat różnicowania zaburzeń równowagi	70
5.5.2. Postępowanie	71
5.5.3. Przyczyny zawrotów głowy z uwzględnieniem towarzyszących objawów alarmowych	71
5.5.4. Cechy zawrotów głowy (vertigo) wskazujące na możliwe rozpoznania	71
5.5.5. Objawy towarzyszące wskazujące na możliwe rozpoznania	72
5.5.6. Okoliczności wskazujące na możliwe rozpoznania	72
5.5.7. Objawy współistniejące z zaburzeniem równowagi (dysequilibrium) wskazujące na możliwe rozpoznanie	72
5.5.8. Uczucie pustki w głowie (lightheadness)	73
5.5.9. Schemat diagnostyczny układowych zawrotów głowy (vertigo)	73
5.5.10. Uwagi końcowe	74
5.6. Omdlenie	74
5.6.1. Definicje	74
5.6.2. Przyczyny	74
5.6.3. Kolejność postępowania diagnostycznego	76
5.6.4. Uwagi końcowe	77
5.7. Gorączka	79
5.7.1. Najczęstsze przyczyny gorączek – wskazówki ułatwiające rozpoznanie	80
5.7.2. Uwagi końcowe	84
5.8. Zmęczenie	84
5.8.1. Rodzaje zmęczenia i jego przyczyny	84
5.8.2. Objawy towarzyszące zmęczeniu	85
5.8.3. Zespół przewlekłego zmęczenia	86
5.9. Powiększenie węzłów chłonnych (limfadenopatia)	87
5.9.1. Określenie	87
5.9.2. Przyczyny	87
5.9.3. Objawy alarmowe	88
5.9.4. Objawy i okoliczności mogące naprowadzić na rozpoznanie	89
5.9.5. Objawy towarzyszące, sugerujące rozpoznanie	89
5.9.6. Elementy, które należy uwzględnić w badaniu fizykalnym węzłów chłonnych	90
5.9.7. Uwagi końcowe	91
5.10. Obrzęki	91
5.10.1. Określenie	91
5.10.2. Przyczyny	92
5.10.3. Wstęp do rozpoznania różnicowego	93
5.10.4. Ustalenie (wykluczenie) chorób zagrażających życiu	93
5.10.5. Rozpoznanie różnicowe uwzględniające patofizjologię obrzęków	93
5.10.6. Uwagi końcowe	98
5.11. Duszności	99
5.11.1. Etiologia	99

5.11.2. Przyczyny duszności ostrej, wymagającej szybkiego wdrożenia leczenia	101
5.11.3. Objawy lub okoliczności towarzyszące duszności, wskazujące na choroby zagrażające życiu	102
5.11.4. Objawy lub okoliczności towarzyszące duszności przewlekłej wskazujące na możliwe rozpoznanie	103
5.11.5. Uwagi końcowe	104
5.12. Kaszel	104
5.12.1. Najczęstsze przyczyny kaszlu przewlekłego	105
5.12.2. Objawy alarmujące towarzyszące kaszlowi, które mogą sugerować chorobę zagrażającą życiu	106
5.12.3. Objawy lub okoliczności towarzyszące przewlekłemu kaszlowi sugerujące rozpoznanie	106
5.12.4. Uwagi końcowe	107
5.13. Nudności i wymioty	107
5.13.1. Przyczyny nudności i wymiotów	108
5.13.2. Objawy alarmowe towarzyszące nudnościom i wymiotom, wskazujące na chorobę, która może stanowić zagrożenie życia	109
5.13.3. Podstawowe zasady postępowania	109
5.13.4. Objawy i okoliczności towarzyszące ułatwiające rozpoznanie przyczyn nudności i wymiotów	110
5.13.5. Inne ważne okoliczności, które należy uwzględnić w rozpoznaniu różnicowym nudności i wymiotów	111
5.13.6. Uwagi końcowe	111
5.14. Zaparcia	111
5.14.1. Definicje	111
5.14.2. Przyczyny	112
5.14.3. Diagnostyka różnicowa zaparć	114
5.14.4. Uwagi końcowe	116
5.15. Biegunka	116
5.15.1. Określenie i epidemiologia	116
5.15.2. Podział i etiologia	116
5.15.3. Zasady postępowania z chorym z biegunką	118
5.15.4. Uwagi końcowe	120
5.16. Dysuria	120
5.16.1. Przyczyny	121
5.16.2. Objawy lub okoliczności towarzyszące, które mogą wskazywać na przyczynę dysurii	122
5.16.3. Uwagi końcowe	123
5.17. Zmniejszenie masy ciała	123
5.17.1. Definicja	123
5.17.2. Zamierzone zmniejszenie masy ciała	124
5.17.3. Niezamierzone zmniejszenie masy ciała	124
5.17.4. Objawy alarmowe u chorego z patologicznym zmniejszaniem masy ciała	126
5.17.5. Okoliczności lub objawy towarzyszące zmniejszeniu masy ciała, które mogą sugerować rozpoznanie	126
5.17.6. Uwagi końcowe, rokowanie	127
5.18. Zwiększenie masy ciała	127
5.18.1. Przyczyny	127

- 5.18.2. Objawy wskazujące na możliwe przyczyny zwiększenia masy ciała 129
- 5.18.3. Okoliczności ułatwiające określenie przyczyny zwiększenia masy ciała 129
- 5.18.4. Objawy wskazujące na endokrynne przyczyny zwiększenia masy ciała 129

6. Interpretacja podstawowych badań laboratoryjnych i testów diagnostycznych *Jan Duława* 131

- 6.1. Wprowadzenie 131
- 6.2. Pojęcie wyniku prawidłowego i nieprawidłowego 132
- 6.3. Diagnostyka laboratoryjna chorób układu sercowo-naczyniowego 133
 - 6.3.1. Kinaza kreatynowa (CK)/kinaza fosfokreatynowa (CPK) 133
 - 6.3.2. Troponiny 134
 - 6.3.3. Peptydy natriuretyczne 135
- 6.4. Monitorowanie leczenia przeciwzakrzepowego i rozpoznawanie żylnej choroby zakrzepowo-zatorowej 136
 - 6.4.1. Czas protrombinowy (PT) 136
 - 6.4.2. Czas częściowej tromboplastyny po aktywacji (aPTT) 137
 - 6.4.3. Stężenie dimeru D 138
- 6.5. Morfologia krwi obwodowej 138
 - 6.5.1. Erytrocyty (krwinki czerwone) 138
 - 6.5.2. Stężenie hemoglobiny 139
 - 6.5.3. Wartość hematokrytowa (hematokryt, Ht) 139
 - 6.5.4. Retikulocyty 139
 - 6.5.5. Leukocyty (krwinki białe) 140
 - 6.5.6. Trombocyty (krwinki płytkowe, płytki krwi) 142
- 6.6. Gospodarka żelazowa 142
 - 6.6.1. Stężenie żelaza w surowicy 142
 - 6.6.2. Stężenie transferryny, całkowita zdolność wiązania żelaza (TIBC) i wysycenie transferryny 143
 - 6.6.3. Stężenie ferrytyny 144
- 6.7. Białka krwi 144
 - 6.7.1. Rozdział elektroforetyczny białek krwi 144
 - 6.7.2. Białka ostrej fazy 146
- 6.8. Badania laboratoryjne w zakresie gospodarki węglowodanowej 148
 - 6.8.1. Glukoza 148
 - 6.8.2. Hemoglobina glikowana (HbA1c) 150
 - 6.8.3. Fruktozamina (glikowana albumina) 151
 - 6.8.4. Peptyd C 151
- 6.9. Gazometria i pulsoksymetria 151
 - 6.9.1. Gazometria 151
 - 6.9.2. Pulsoksymetria 153
- 6.10. Badania enzymatyczne (określające aktywność osoczową enzymów) 153
 - 6.10.1. Aminotransferazy (transaminazy) 154
 - 6.10.2. Gamma-glutamylotranspeptydaza (GGTP) 155

6.10.3.	Fosfataza zasadowa (FZ)	156
6.10.4.	Dehydrogenaza mleczanowa (LDH)	158
6.10.5.	Amylaza	158
6.10.6.	Lipaza	159
6.10.7.	Fosfataza kwaśna (FK)	159
6.11.	Bilirubina	160
6.12.	Lipidy (tłuszczowce) krwi (cholesterol, triglicerydy)	161
6.12.1.	Cholesterol	162
6.12.2.	Triglicerydy (TG)	163
6.13.	Wskaźniki czynności nerek	164
6.13.1.	Stężenie kreatyniny w surowicy	164
6.13.2.	Szacowana wielkość przesączania kłębuszkowego (eGFR)	164
6.13.3.	Stężenie mocznika w surowicy	165
6.13.4.	Stężenie kwasu moczowego w surowicy	165
6.13.5.	Stężenie cystatyny C w surowicy	165
6.14.	Badanie ogólne moczu	165
6.14.1.	Sposób pobierania moczu	166
6.14.2.	Sposoby badania moczu	166
6.14.3.	Właściwości fizyczne moczu	166
6.15.	Podstawowe badania hormonalne	171
6.15.1.	Oś przysadkowo-tarczycowa	172
6.15.2.	Oś przysadkowo-nadnerczowa	173
6.15.3.	Układ renina-angiotensyna-aldosteron (RAA)	175
7.	Resuscytacja krążeniowo-oddechowa <i>Hanna Misiołek, Radosław Marciniak, Przemysław Jałowiecki</i>	177
7.1.	Epidemiologia oraz rys historyczny	177
7.2.	Resuscytacja krążeniowo-oddechowa osoby dorosłej	178
7.2.1.	Podstawowe definicje	178
7.2.2.	Nagłe zatrzymanie krążenia	179
7.2.3.	Podstawowe zabiegi resuscytacyjne (Basic Life Support, BLS)	180
7.2.4.	Zaawansowane zabiegi resuscytacyjne (Advanced Life Support, ALS)	185
7.2.5.	Rozstrzygające czynności przedłużania życia	189
7.3.	Algorytmy postępowania reanimacyjnego	190
7.4.	Etyczne aspekty resuscytacji	194
7.5.	Postępowanie w zadławieniu (foreign body airway obturation, FBAO)	195
8.	Kardiologia <i>Mariusz Skowerski, Maciej Haberka, Zbigniew Gąsior, Andrzej Kułach, Romuald Twardowski, Ewa Jastrzębska-Maj</i>	197
8.1.	Podstawy diagnostyki - <i>Mariusz Skowerski</i>	197
8.1.1.	Elektrokardiogram	197
8.1.2.	Badanie echokardiograficzne	202
8.1.3.	Koronarografia	203
8.2.	Miażdżyca - <i>Mariusz Skowerski</i>	205

8.3. Choroba niedokrwiennc serca (ChNS): stabilna, niestabilna, zawał i jego powikłania - <i>Maciej Haberka, Zbigniew Gąsior</i>	206
8.3.1. Definicja i klasyfikacja	206
8.3.2. Epidemiologia	208
8.3.3. Etiologia, patofizjologia i przyczyny ChNS	208
8.3.4. Stabilne zespoły wieńcowe	209
8.3.5. Dławica piersiowa stabilna	209
8.3.6. Dławica piersiowa mikronaczyniowa (sercowy zespół X)	217
8.3.7. Dławica piersiowa związana z mostkiem mięśniowym	217
8.3.8. Ostry zespół wieńcowy	218
8.3.9. Dławica naczynioskurczowa (odmienna, Prinzmetal)	229
8.3.10. Wstrząs kardiogennc	229
8.4. Zaburzenia rytmu serca oraz zaburzenia przewodzenia i automatyzmu - <i>Andrzej Kułach, Zbigniew Gąsior</i>	231
8.4.1. Nadkomorowe zaburzenia rytmu serca	232
8.4.2. Komorowe zaburzenia rytmu serca	237
8.4.3. Zaburzenia automatyzmu i przewodzenia	239
8.4.4. Podstawy elektroterapii	241
8.5. Stany zapalne - <i>Romuald Twardowski</i>	246
8.5.1. Infekcyjne zapalenie wsierdzia	246
8.5.2. Zapalenie mięśnia sercowego	250
8.5.3. Zapalenie osierdzia	252
8.6. Wady serca - <i>Zbigniew Gąsior</i>	254
8.6.1. Wady zastawkowe serca	254
8.6.2. Wady wrodzone serca	267
8.7. Przewlekła niewydolność serca - <i>Zbigniew Gąsior, Romuald Twardowski</i>	273
8.7.1. Definicja	273
8.7.2. Epidemiologia i etiologia	273
8.7.3. Patofizjologia	273
8.7.4. Diagnostyka	273
8.7.5. Leczenie	275
8.8. Omdlenia i hipotensja - <i>Ewa Jastrzębska-Maj</i>	278
8.8.1. Omdlenia	278
8.8.2. Hipotensja	281
8.9. Układ sercowo-naczyniowy w chorobach gruczołów dokrewnych - <i>Ewa Jastrzębska-Maj</i>	282
8.9.1. Choroby tarczycy	282
8.10. Choroby serca a cukrzyca - <i>Ewa Jastrzębska-Maj</i>	284
8.11. Choroby serca w okresie ciąży - <i>Ewa Jastrzębska-Maj</i>	285
8.11.1. Nadciśnienie tętnicze	287
8.11.2. Wady i choroby serca	287
9. Nadciśnienie tętnicze <i>Michał Holecki, Dorota Strzałkowska, Jan Duława</i>	290
9.1. Wprowadzenie	290
9.2. Nadciśnienie tętnicze pierwotne	290

9.2.1. Definicja i klasyfikacja	290
9.2.2. Epidemiologia	291
9.2.3. Patogeneza	292
9.2.4. Diagnostyka i rozpoznanie	293
9.2.5. Przebieg i powikłania nadciśnienia tętniczego	295
9.2.6. Leczenie chorych na nadciśnienie tętnicze	
pierwotne	297
9.3. Nadciśnienie tętnicze wtórne	313
10. Alergia Barbara Rogala	314
10.1. Wprowadzenie	314
10.2. Klasyczna klasyfikacja reakcji nadwrażliwości według Gella i Coombsa	315
10.2.1. Reakcja typu natychmiastowego (typ I)	315
10.2.2. Reakcja typu cytotoksycznego (typ II)	315
10.2.3. Reakcja typu kompleksów immunologicznych (typ III)	315
10.2.4. Reakcja typu komórkowego (typ IV)	316
10.3. Metody diagnostyczne stosowane w praktyce alergologicznej	316
10.3.1. Testy skórne	316
10.3.2. Oznaczanie stężeń IgE, tryptazy, inhibitora C1q dopełniacza oraz składowych dopełniacza w surowicy krwi	317
10.3.3. Narządowo swoiste próby prowokacyjne	319
10.3.4. Próby prowokacyjne w alergii pokarmowej	320
10.3.5. Próby prowokacyjne w alergii na leki	320
10.3.6. Testy ekspozycyjne w pokrzywce przewlekłej i obrzęku naczynioruchowym	321
10.3.7. Spirometria	321
10.3.8. Rynomanometria	322
10.4. Anafilaksja	323
10.4.1. Patogeneza	323
10.4.2. Przyczyny	323
10.4.3. Leczenie	324
10.4.4. Profilaktyka	324
10.5. Alergiczny nieżyt nosa (ANN)	324
10.5.1. Alergiczny nieżyt nosa okresowy	324
10.5.2. Alergiczny nieżyt nosa przewlekły	325
10.5.3. Leczenie	325
10.6. Astma oskrzelowa	325
10.6.1. Definicje	326
10.6.2. Występowanie	326
10.6.3. Przyczyny	326
10.6.4. Leczenie	327
10.7. Atopowe zapalenie skóry (AZS)	327
10.7.1. Przyczyny	327
10.7.2. Przebieg	328
10.7.3. Badania dodatkowe	328
10.7.4. Rokowanie	328
10.7.5. Leczenie	328
10.8. Pokrzywka	329

- 10.8.1. Postaci pokrzywki 329
- 10.8.2. Postępowanie diagnostyczne 330
- 10.8.3. Leczenie 330
- 10.8.4. Rokowanie 330
- 10.9. Obrzęk angioneurotyczny (obrzęk naczynionerwowy) 331
 - 10.9.1. Rozpoznanie 331
 - 10.9.2. Leczenie 331
 - 10.9.3. Profilaktyka 331
- 10.10. Alergiczne zapalenie pęcherzyków płucnych 332
 - 10.10.1. Czynniki etiologiczne 332
 - 10.10.2. Objawy 332
 - 10.10.3. Badania 332
 - 10.10.4. Leczenie 332
- 10.11. Choroba posurowicza 332
 - 10.11.1. Przyczyny 333
 - 10.11.2. Objawy 333
 - 10.11.3. Badania laboratoryjne 333
 - 10.11.4. Leczenie 333
- 10.12. Swoista immunoterapia alergenowa (sITA) 333
 - 10.12.1. Wskazania i przeciwwskazania 333
 - 10.12.2. Bezpieczeństwo 334
- 10.13. Alergia na jad owadów błonkoskrzydłych .334
 - 10.13.1. Diagnostyka 335
 - 10.13.2. Profilaktyka 335
 - 10.13.3. Leczenie 336
- 10.14. Podsumowanie 336

11. Hematologia *Grzegorz Helbig, Sławomira Kyrzcz-Krzemień* 338

- 11.1. Niedokrwistości 338
 - 11.1.1. Definicja 338
 - 11.1.2. Etiopatogeneza 338
 - 11.1.3. Klasyfikacja niedokrwistości 339
 - 11.1.4. Obraz kliniczny 339
 - 11.1.5. Diagnostyka 340
- 11.2. Niedokrwistość z niedoboru żelaza 340
 - 11.2.1. Definicja i epidemiologia 340
 - 11.2.2. Etiologia 340
 - 11.2.3. Diagnostyka 340
 - 11.2.4. Leczenie 341
- 11.3. Niedokrwistości megaloblastyczne 341
 - 11.3.1. Definicja i epidemiologia 341
 - 11.3.2. Etiologia 341
 - 11.3.3. Diagnostyka 341
 - 11.3.4. Leczenie 341
- 11.4. Niedokrwistość chorób przewlekłych 341
 - 11.4.1. Definicja i epidemiologia 341
 - 11.4.2. Etiologia 342
 - 11.4.3. Diagnostyka 342
 - 11.4.4. Leczenie 342
- 11.5. Niedokrwistości hemolityczne 342
 - 11.5.1. Definicja i epidemiologia 342

11.5.2.	Etiologia	342
11.5.3.	Diagnostyka	343
11.5.4.	Leczenie	343
11.6.	Niedokrwistości aplastyczne	343
11.6.1.	Definicja i epidemiologia	343
11.6.2.	Etiologia	343
11.6.3.	Diagnostyka	344
11.6.4.	Leczenie	344
11.7.	Chłoniak Hodgkina (Hodgkin disease, HD)	344
11.7.1.	Definicja i epidemiologia	344
11.7.2.	Etiologia	345
11.7.3.	Obraz kliniczny	345
11.7.4.	Rozpoznanie	345
11.7.5.	Różnicowanie	346
11.7.6.	Schemat postępowania diagnostycznego	346
11.7.7.	Czynniki prognostyczne	347
11.7.8.	Leczenie	348
11.7.9.	Przebieg choroby i rokowanie	349
11.8.	Nowotwory limfoidalne	349
11.8.1.	Klasyfikacja nowotworów limfoidalnych	350
11.9.	Chłoniaki nieziarnicze (non-Hodgkin lymphomas, NHL)	350
11.9.1.	Definicja i epidemiologia	350
11.9.2.	Etiologia	350
11.9.3.	Chłoniaki o powolnym przebiegu	351
11.9.4.	Chłoniaki o przebiegu agresywnym	352
11.9.5.	Chłoniaki o przebiegu bardzo agresywnym	352
11.9.6.	Diagnostyka nowotworów układu chłonnego	354
11.9.7.	Czynniki prognostyczne i rokowanie	355
11.9.8.	Ogólne zasady leczenia chłoniaków nieziarniczych	355
11.10.	Zespoły mielodysplastyczne (myelodysplastic syndrome, MDS)	357
11.10.1.	Definicja i epidemiologia	357
11.10.2.	Etiologia	357
11.10.3.	Klasyfikacja MDS (WHO 2008)	357
11.10.4.	Kryteria diagnostyczne	358
11.10.5.	Systemy rokownicze	358
11.10.6.	Rozpoznanie różnicowe	358
11.10.7.	Leczenie	359
11.11.	Ostre białaczki (acute leukemias, AL)	360
11.11.1.	Definicja	360
11.11.2.	Obraz kliniczny	360
11.11.3.	Diagnostyka	360
11.12.	Ostre białaczki szpikowe (acute myeloid leukemias, AML)	361
11.12.1.	Epidemiologia	361
11.12.2.	Etiologia	361
11.12.3.	Podział ostrych białaczek szpikowych według WHO 2008 (wersja skrócona)	361
11.12.4.	Diagnostyka	362

11.12.5. Czynniki prognostyczne w AML (według grupy brytyjskiej)	362
11.12.6. Obraz kliniczny	363
11.13. Ostre białaczki limfoblastyczne (acute lymphoblastic leukemias, ALL)	363
11.13.1. Epidemiologia	363
11.13.2. Etiologia	363
11.13.3. Podział ostrych białaczek limfoblastycznych według WHO (wersja skrócona)	363
11.13.4. Diagnostyka	364
11.13.5. Czynniki prognostyczne w ALL	364
11.13.6. Obraz kliniczny	365
11.14. Leczenie ostrych białaczek	365
11.14.1. Ogólne zasady leczenia ostrych białaczek	365
11.14.2. Leczenie ostrych białaczek szpikowych	366
11.14.3. Leczenie ostrych białaczek limfoblastycznych	367
11.15. Przewlekła białaczka limfocytowa (chronic lymphocytic leukemia, CLL)	368
11.15.1. Definicja i epidemiologia	368
11.15.2. Etiologia	368
11.15.3. Objawy kliniczne	368
11.15.4. Kryteria diagnostyczne	369
11.15.5. Stadia zaawansowania klinicznego	369
11.15.6. Czynniki prognostyczne	370
11.15.7. Leczenie	370
11.16. Białaczka włochatokomórkowa (hairy cell leukemia, HCL)	371
11.16.1. Definicja i epidemiologia	371
11.16.2. Etiologia	371
11.16.3. Obraz kliniczny	371
11.16.4. Diagnostyka	372
11.16.5. Leczenie	372
11.17. Białaczka z dużych ziarnistych limfocytów T (T-cell large granular leukemia, T-LGL)	372
11.17.1. Definicja i epidemiologia	372
11.17.2. Etiologia	372
11.17.3. Obraz kliniczny	372
11.17.4. Diagnostyka	372
11.17.5. Leczenie	372
11.18. Szpiczak plazmocytowy (multiple myeloma, MM)	372
11.18.1. Definicja i epidemiologia	372
11.18.2. Etiologia	373
11.18.3. Obraz kliniczny	373
11.18.4. Kryteria diagnostyczne	373
11.18.5. Badania diagnostyczne	374
11.18.6. Czynniki prognostyczne	374
11.18.7. Czynniki ryzyka cytogenetycznego	375
11.18.8. Leczenie	375
11.19. Nowotwory mieloproliferacyjne (myeloproliferative neoplasms, MPN)	375

11.19.1.	Wprowadzenie	375
11.19.2.	Klasyfikacja nowotworów mieloproliferacyjnych według WHO 2008	376
11.20.	Przewlekła białaczka szpikowa (chronic myeloid leukemia, CML)	376
11.20.1.	Wprowadzenie i epidemiologia	376
11.20.2.	Etiologia	376
11.20.3.	Obraz kliniczny	376
11.20.4.	Badania diagnostyczne - laboratoryjne	377
11.20.5.	Przebieg kliniczny	377
11.20.6.	Czynniki prognostyczne	378
11.20.7.	Kryteria odpowiedzi na leczenie	378
11.20.8.	Leczenie	379
11.21.	Nowotwory mieloproliferacyjne Filadelfia-ujemne	379
11.21.1.	Etiopatogeneza	379
11.21.2.	Czerwienica prawdziwa (polycythemia vera, PV)	380
11.21.3.	Nadpłytkowość samoistna (essential thrombocythemia, ET)	381
11.21.4.	Pierwotne włóknienie szpiku (primary myelofibrosis, PMF)	382
11.21.5.	Przewlekła białaczka neutrofilowa (chronic neutrophilic leukemia, CNL)	383
11.21.6.	Przewlekła białaczka eozynofilowa inaczej nieokreślona (chronic eosinophilic leukemia - not otherwise specified, CEL-NOS)	383
11.21.7.	Mastocytoza systemowa	384
11.21.8.	Nowotwory mieloproliferacyjne niesklasyfikowane	384
11.22.	Przeszczepianie komórek krwiotwórczych	384
11.22.1.	Układ zgodności tkankowej HLA	384
11.22.2.	Dobór dawcy rodzinnego	385
11.22.3.	Dobór dawcy niespokrewnionego	385
11.22.4.	Pozostałe kryteria doboru dawcy	385
11.22.5.	Procedura przeszczepienia komórek macierzystych	385
11.22.6.	Autologiczne przeszczepienie komórek krwiotwórczych (AHSCT)	386
11.22.7.	Allogeniczne przeszczepienie komórek krwiotwórczych (AlloHSCT)	387
11.22.8.	Przeciwwskazania do przeszczepienia komórek krwiotwórczych	388
11.22.9.	Powikłania po przeszczepieniu komórek krwiotwórczych	388
11.23.	Zaburzenia hemostazy	388
11.23.1.	Podstawowe testy diagnostyczne	388
11.23.2.	Interpretacja wyników badań układu krzepnięcia	389
11.24.	Choroba von Willebranda	390
11.24.1.	Wprowadzenie i epidemiologia	390
11.24.2.	Klasyfikacja	390

- 11.24.3. Obraz kliniczny 390
- 11.24.4. Leczenie 390
- 11.25. Hemofilia A i B 390
 - 11.25.1. Wprowadzenie i epidemiologia 390
 - 11.25.2. Obraz kliniczny 390
 - 11.25.3. Leczenie 391
- 11.26. Hemofilia nabyta (acquired haemophilia, AH) 391
 - 11.26.1. Wprowadzenie i epidemiologia 391
 - 11.26.2. Przyczyny 391
 - 11.26.3. Obraz kliniczny 391
 - 11.26.4. Badania diagnostyczne 392
 - 11.26.5. Leczenie 392
- 11.27. Pierwotna małopłytkowość immunologiczna (immune thrombocytopenic purpura, ITP) 392
 - 11.27.1. Wprowadzenie i epidemiologia 392
 - 11.27.2. Objawy kliniczne 392
 - 11.27.3. Rozpoznanie 392
 - 11.27.4. Leczenie 393
- 11.28. Trombofilia 393
 - 11.28.1. Wywiad i obraz kliniczny sugerujące trombofilię 393
 - 11.28.2. Przyczyny 393
 - 11.28.3. Profilaktyka i leczenie 394
- 11.29. Leczenie przeciwkrzepliwe 394
 - 11.29.1. Heparyny 394
 - 11.29.2. Doustne antykoagulanty 394
 - 11.29.3. Nowe leki przeciwkrzepliwe 395

12. Reumatologia i angiologia *Eugeniusz Józef Kucharz* 396

- 12.1. Wprowadzenie 396
- 12.2. Podstawowe badania 396
- 12.3. Układowe choroby tkanki łącznej 398
 - 12.3.1. Reumatoidalne zapalenie stawów 398
 - 12.3.2. Młodzieńcze idiopatyczne zapalenie stawów 402
 - 12.3.3. Toczeń rumieniowaty układowy 405
 - 12.3.4. Twardzina układowa 411
 - 12.3.5. Idiopatyczna miopatia zapalna 414
 - 12.3.6. Zapalenia naczyń 416
- 12.4. Spondyloartropatie seronegatywne 419
 - 12.4.1. Zesztywniające zapalenie stawów kręgosłupa 421
 - 12.4.2. Łuszczycowe zapalenie stawów 423
- 12.5. Borelioza (choroba z Lyme) 426
- 12.6. Choroby wywołane przez kryształy 427
 - 12.6.1. Dna moczanowa 427
 - 12.6.2. Dna rzekoma 431
- 12.7. Objawy reumatyczne w przebiegu zakażenia wirusem HIV 432
- 12.8. Zasady rehabilitacji chorych na choroby reumatyczne 432

13. Endokrynologia *Tomasz Bednarczuk, Iwona Bojar, Aneta Jańczyk, Edward Franek, Michał Holeccki, Franciszek Kokot, Monika Puzianowska-Kuźnicka* 434

- 13.1. Choroby przysadki - *Edward Franek, Franciszek Kokot* 434
 - 13.1.1. Wstęp 434
 - 13.1.2. Niedoczynność przedniego płata przysadki 434
 - 13.1.3. Moczówka prosta 436
 - 13.1.4. Guzy przysadki 437
- 13.2. Choroby tarczycy - *Edward Franek* 442
 - 13.2.1. Wstęp 442
 - 13.2.2. Diagnostyka chorób tarczycy 443
 - 13.2.3. Wole 444
 - 13.2.4. Wole proste 445
 - 13.2.5. Wole guzkowe (guzki tarczycy) nietoksyczne 446
 - 13.2.6. Wole guzkowe (guzki tarczycy) toksyczne 446
 - 13.2.7. Nadczynność tarczycy 446
 - 13.2.8. Niedoczynność tarczycy 450
 - 13.2.9. Zapalenia tarczycy 452
 - 13.2.10. Rak tarczycy 455
- 13.3. Choroby przytarczyc - *Michał Holecki* 456
 - 13.3.1. Wstęp 456
 - 13.3.2. Nadczynność przytarczyc 457
 - 13.3.3. Niedoczynność przytarczyc 460
 - 13.3.4. Rzekoma niedoczynność przytarczyc 461
- 13.4. Choroby nadnerczy - *Tomasz Bednarczuk, Aneta Jańczyk* 461
 - 13.4.1. Wstęp 461
 - 13.4.2. Pierwotna niedoczynność kory nadnerczy (pierwotna NKN) 462
 - 13.4.3. Zespół Cushinga 464
 - 13.4.4. Choroby nadnerczy z zaburzeniami wydzielania mineralokortykosteroidów 466
 - 13.4.5. Choroby spowodowane nadmiernym wydzielaniem androgenów 467
 - 13.4.6. Przypadkowo wykryty guz nadnercza (incydentaloma nadnercza) 468
 - 13.4.7. Rak kory nadnercza 470
 - 13.4.8. Guz chromochłonny (phaeochromocytoma) 471
- 13.5. Męski układ rozrodczy - *Iwona Bojar* 473
 - 13.5.1. Wstęp 473
 - 13.5.2. Hipogonadyzm 473
 - 13.5.3. Ginekomastia 475
- 13.6. Zaburzenia endokrynne w okresie ciąży - *Iwona Bojar* 477
 - 13.6.1. Ciąża a choroby przysadki 477
 - 13.6.2. Ciąża a choroby nadnerczy 479
 - 13.6.3. Ciąża a choroby tarczycy 481
- 13.7. Guzy neuroendokrynne - *Edward Franek* 482
 - 13.7.1. Wstęp 482
 - 13.7.2. Guzy neuroendokrynne czynne hormonalnie 483
- 13.8. Endokrynologia starzenia się - *Monika Puzianowska-Kuźnicka* 487
 - 13.8.1. Melatonina 487
 - 13.8.2. Hormon wzrostu (GH) 488
 - 13.8.3. Hormony tarczycy 488

- 13.8.4. Parathormon, kalcytonina, witamina D 489
- 13.8.5. Insulina 490
- 13.8.6. Kortyzol 490
- 13.8.7. DHEA i DHEAS 490
- 13.8.8. Estrogeny 491
- 13.8.9. Testosteron 491
- 13.9. Otyłość – *Michał Holec* 492
 - 13.9.1. Definicja i diagnostyka otyłości 492
 - 13.9.2. Epidemiologia otyłości 494
 - 13.9.3. Etiologia otyłości 495
 - 13.9.4. Główne powikłania otyłości 496
 - 13.9.5. Leczenie otyłości 497
- 14. Zaburzenia przemiany materii – cukrzyca** *Władysław Grzeszczak* 503
 - 14.1. Wprowadzenie 503
 - 14.2. Definicja cukrzycy 504
 - 14.3. Rozpoznanie cukrzycy 505
 - 14.4. Czynniki ryzyka rozwoju cukrzycy 505
 - 14.5. Badania, które należy wykonać w razie podejrzenia cukrzycy 506
 - 14.6. Nazewnictwo stanów hiperglikemicznych 506
 - 14.7. Różnicowanie między cukrzycą typu 1 i typu 2 507
 - 14.8. Cukrzyca typu LADA 507
 - 14.9. Cukrzyca monogenowa 508
 - 14.10. Patogeneza cukrzycy typu 1 509
 - 14.11. Patogeneza cukrzycy typu 2 510
 - 14.12. Zmiany czynnościowe i morfologiczne u chorych na cukrzycę 510
 - 14.13. Zapobieganie rozwojowi cukrzycy typu 1 511
 - 14.14. Zapobieganie rozwojowi cukrzycy typu 2 511
 - 14.15. Cele leczenia chorego na cukrzycę 513
 - 14.16. Kryteria wyrównania gospodarki węglowodanowej (po uwzględnieniu wyżej wymienionych uwag według Zaleceń PTD, 2015) 513
 - 14.17. Kryteria wyrównania gospodarki lipidowej (według Zaleceń PTD 2015) 514
 - 14.18. Kryteria wyrównania ciśnienia tętniczego (według Zaleceń PTD 2015) 514
 - 14.19. Elementy leczenia chorego na cukrzycę (według Zaleceń PTD 2015) 514
 - 14.19.1. Leczenie nefarmakologiczne cukrzycy 515
 - 14.19.2. Leczenie farmakologiczne 518
 - 14.20. Problem hipoglikemii u chorych na cukrzycę 540
 - 14.21. Postępowanie psychologiczne z chorymi na cukrzycę 542
 - 14.22. Ostre powikłania hiperglikemiczne 543
 - 14.22.1. Kwasica ketonowa 543
 - 14.22.2. Stan hiperglikemiczno-hipermolalny 545
 - 14.22.3. Kwasica mleczanowa 547
 - 14.23. Przewlekłe powikłania cukrzycy 548
 - 14.23.1. Retinopatia cukrzycowa 548

- 14.23.2. Cukrzycowa choroba nerek 549
- 14.23.3. Neuropatia cukrzycowa 554
- 14.23.4. Zespół stopy cukrzycowej 556
- 14.23.5. Powikłania sercowo-naczyniowe 558
- 14.24. Zasady leczenia nadciśnienia tętniczego u chorych na cukrzycę 562
- 14.25. Zaburzenia lipidowe u chorych na cukrzycę i ich leczenie 563
 - 14.25.1. Leczenie nefarmakologiczne dyslipidemii u chorych na cukrzycę 563
 - 14.25.2. Leczenie farmakologiczne dyslipidemii u chorych na cukrzycę 564
- 14.26. Leczenie przeciw płytkowe u chorych na cukrzycę 564
- 14.27. Cukrzyca w okresie ciąży 565
 - 14.27.1. Antykoncepcja 565
 - 14.27.2. Model opieki nad ciężarną chorą na cukrzycę 565
 - 14.27.3. Kryteria rozpoznania i klasyfikacja hiperglikemii po raz pierwszy rozpoznanej w ciąży 566
 - 14.27.4. Wielodyscyplinarne, zintegrowane postępowanie w cukrzycy przedciężowej i hiperglikemii w okresie ciąży 567
- 14.28. Zasady przygotowania chorego na cukrzycę do zabiegu chirurgicznego 569
 - 14.28.1. Postępowanie w okresie przed planowym zabiegiem chirurgicznym 569
 - 14.28.2. Postępowanie w dniu zabiegu chirurgicznego 570
 - 14.28.3. Postępowanie w okresie pooperacyjnym 570
 - 14.28.4. Zabiegi ze wskazań nagłych 571
- 14.29. Szczepienia ochronne chorych na cukrzycę 571
- 14.30. Leczenie chorych na cukrzycę powyżej 65. roku życia 571
 - 14.30.1. Leczenie farmakologiczne chorych na cukrzycę w wieku powyżej 65 lat 572
- 14.31. Zalecenia dotyczące aktywności zawodowej chorych na cukrzycę (według PTD 2015) 573
- 14.32. Opieka diabetologiczna w instytucjach penitencjarnych 573

15. Nefrologia *Jan Duława* 575

- 15.1. Przewlekła choroba nerek 575
 - 15.1.1. Określenia i epidemiologia 575
 - 15.1.2. Przyczyny 576
 - 15.1.3. Patogeneza 577
 - 15.1.4. Podstawowe zasady postępowania 577
 - 15.1.5. Zapobieganie progresji PChN 578
 - 15.1.6. PChN jako czynnik ryzyka chorób układu sercowo-naczyniowego 582
 - 15.1.7. Ostry zespół wieńcowy (OZW) u chorego na PChN 582
 - 15.1.8. Podstawowe zalecenia dietetyczne dla chorych na PChN 583
 - 15.1.9. Leczenie nerkozastępcze 584
- 15.2. Ostre uszkodzenie/niewydolność nerek 586

15.2.1.	Definicja	586
15.2.2.	Epidemiologia	587
15.2.3.	Przyczyny i podział kliniczny AKI	587
15.2.4.	Czynniki ryzyka AKI	589
15.2.5.	Rozpoznanie	590
15.2.6.	Leczenie	592
15.3.	Choroby kłębuszków nerkowych (glomerulopatie)	594
15.3.1.	Zespoły kliniczne, pod jakimi występują choroby kłębuszków nerkowych	594
15.3.2.	Rozpoznanie różnicowe	597
15.3.3.	Zasady leczenia glomerulopatii	601
15.3.4.	Podsumowanie	602
15.4.	Cewkowo-śródmiąższowe zapalenie nerek (CŚZN)	603
15.4.1.	Ostre cewkowo-śródmiąższowe zapalenie nerek (OCŚZN)	603
15.4.2.	Przewlekłe cewkowo-śródmiąższowe zapalenie nerek (PCŚZN)	605
15.5.	Torbiele nerek	606
15.5.1.	Torbiele nerek proste	606
15.5.2.	Nabyta torbielowatość nerek	606
15.5.3.	Zwyrodnienie torbielowate nerek	607
15.5.4.	Leczenie	608
15.6.	Zakażenia układu moczowego	608
15.6.1.	Określenia	608
15.6.2.	Epidemiologia	608
15.6.3.	Podział kliniczny ZUM	609
15.6.4.	Etiologia ZUM	610
15.6.5.	Obraz kliniczny	611
15.7.	Kamica moczowa	616
15.7.1.	Epidemiologia	616
15.7.2.	Czynniki ryzyka kamicy moczowej	617
15.7.3.	Objawy kliniczne	617
15.7.4.	Badania dodatkowe	618
15.7.5.	Leczenie	618
16.	Zaburzenia gospodarki wodno-elektrolitowej i kwasowo-zasadowej	<i>Jan Duława, Michał Holecki, Anna Duława-Bułdak</i>
16.1.	Uwagi ogólne	620
16.2.	Pojęcie molalności, molarności i efektywnej molalności	621
16.3.	Odwodnienie i hipowolemia	621
16.3.1.	Hipowolemia izotoniczna	622
16.3.2.	Hipowolemia hipotoniczna	623
16.3.3.	Hipowolemia hipertoniczna	623
16.4.	Stany przewodnienia	625
16.4.1.	Przewodnienie hipertoniczne i hipotoniczne	625
16.4.2.	Przewodnienie izotoniczne	626
16.5.	Zaburzenia gospodarki sodowej	627
16.5.1.	Uwagi ogólne	627
16.5.2.	Hiponatremia	628
16.5.3.	Hipernatremia	631
16.6.	Przemiana chloru	632

- 16.7. Zaburzenia gospodarki potasowej 633
 - 16.7.1. Uwagi ogólne 633
 - 16.7.2. Hipokaliemia 634
 - 16.7.3. Hiperkaliemia 637
- 16.8. Zaburzenia gospodarki wapniowej 639
 - 16.8.1. Uwagi ogólne 639
 - 16.8.2. Hiperkalcemia 640
 - 16.8.3. Hipokalcemia 643
- 16.9. Zaburzenia gospodarki fosforowej 645
 - 16.9.1. Uwagi ogólne 645
 - 16.9.2. Hipofosfatemia 645
 - 16.9.3. Hiperfosfatemia 646
- 16.10. Przemiana magnezu 647
 - 16.10.1. Hipomagnezemia 647
 - 16.10.2. Hipermaagnezemia 648
- 16.11. Zaburzenia gospodarki kwasowo-zasadowej 648
 - 16.11.1. Uwagi ogólne 648
 - 16.11.2. Rozpoznanie różnicowe zaburzeń gospodarki kwasowo-zasadowej 649
 - 16.11.3. Kwasice nieoddechowe (metaboliczne) 652
 - 16.11.4. Kwasica oddechowa 653
 - 16.11.5. Zasadowica nieoddechowa 654
 - 16.11.6. Zasadowica oddechowa 654
- 17. Wybrane metaboliczne choroby kości** *Michał Holecki* 656
 - 17.1. Osteoporoza 656
 - 17.1.1. Definicja i epidemiologia osteoporozy 656
 - 17.1.2. Podział osteoporozy 657
 - 17.1.3. Badania densytometryczne (pomiar BMD) metodą DXA w osteoporozie 659
 - 17.1.4. Diagnostyka osteoporozy 659
 - 17.1.5. Diagnostyka różnicowa osteoporozy 661
 - 17.1.6. Leczenie chorych na osteoporozę 661
 - 17.2. Osteomalacja 663
 - 17.2.1. Definicja i etiologia osteomalacji 663
 - 17.2.2. Obraz kliniczny osteomalacji 664
 - 17.2.3. Rozpoznanie osteomalacji 664
 - 17.2.4. Leczenie osteomalacji 665
 - 17.3. Osteodystrofia 665
 - 17.3.1. Definicja i rodzaje osteodystrofii 665
 - 17.3.2. Diagnostyka osteodystrofii 666
 - 17.3.3. Leczenie osteodystrofii 667
- 18. Podstawy geriatryi** *Jan Szewieczek, Agnieszka Batko-Szwaczka, Andrzej Kurek, Marcin Sosnowski* 668
 - 18.1. Wprowadzenie do zagadnień geriatrycznych – *Jan Szewieczek* 668
 - 18.1.1. Fizjologia i patofizjologia okresu starzenia 668
 - 18.1.2. Epidemiologia geriatryczna 669
 - 18.1.3. Symptomatologia i przebieg chorób w starszym wieku 670

- 18.1.4. Diagnostyka geriatryczna 670
- 18.1.5. Ogólne zasady postępowania geriatrycznego 674
- 18.1.6. Powikłania jatrogenne 675
- 18.2. Zespół słabości - *Agnieszka Batko-Szwaczka* 675
 - 18.2.1. Określenie 675
 - 18.2.2. Epidemiologia 676
 - 18.2.3. Etiologia i patogeneza 676
 - 18.2.4. Objawy i rozpoznanie 676
 - 18.2.5. Postępowanie 677
 - 18.2.6. Profilaktyka 678
- 18.3. Majaczenie - *Jan Szewieczek* 678
 - 18.3.1. Określenie 678
 - 18.3.2. Epidemiologia 678
 - 18.3.3. Etiologia i patofizjologia 678
 - 18.3.4. Objawy i rozpoznanie 680
 - 18.3.5. Postępowanie 681
 - 18.3.6. Profilaktyka 683
- 18.4. Zaburzenia równowagi i upadki - *Andrzej Kurek, Marcin Sosnowski* 684
 - 18.4.1. Określenie 684
 - 18.4.2. Epidemiologia 684
 - 18.4.3. Etiologia i patofizjologia 684
 - 18.4.4. Objawy i rozpoznanie 685
 - 18.4.5. Postępowanie 686
 - 18.4.6. Profilaktyka 686
- 18.5. Nietrzymanie moczu - *Jan Szewieczek* 687
 - 18.5.1. Określenie 687
 - 18.5.2. Epidemiologia 687
 - 18.5.3. Etiologia i patogeneza 687
 - 18.5.4. Objawy i rozpoznanie 689
 - 18.5.5. Postępowanie 690
 - 18.5.6. Profilaktyka 692
- 18.6. Nietrzymanie stolca - *Jan Szewieczek* 693
 - 18.6.1. Określenie 693
 - 18.6.2. Epidemiologia 693
 - 18.6.3. Etiologia i patofizjologia 693
 - 18.6.4. Objawy i rozpoznanie 694
 - 18.6.5. Postępowanie 695
 - 18.6.6. Profilaktyka 696
- 18.7. Polipragmazja - *Jan Szewieczek* 697
 - 18.7.1. Określenie 697
 - 18.7.2. Epidemiologia 697
 - 18.7.3. Etiologia i patofizjologia 697
 - 18.7.4. Objawy i rozpoznanie 698
 - 18.7.5. Profilaktyka i postępowanie 699

19. Choroby neurologiczne *Grzegorz Opala, Maciej Świat, Ewa Krzystanek, Joanna Siuda, Agnieszka Gorzkowska, Magdalena Boczarska-Jedynak, Maria Flak* 701

- 19.1. Wprowadzenie - *Grzegorz Opala* 701
- 19.2. Choroby naczyniowe mózgu - *Maciej Świat* 703

19.2.1.	Definicja	703	
19.2.2.	Epidemiologia	704	
19.2.3.	Etiologia i patofizjologia	704	
19.2.4.	Objawy	704	
19.2.5.	Postępowanie w ostrej fazie	706	
19.2.6.	Profilaktyka	709	
19.3.	Padaczka - <i>Ewa Krzystanek</i>	712	
19.3.1.	Definicje	712	
19.3.2.	Rodzaje napadów padaczkowych	713	
19.3.3.	Epidemiologia	713	
19.3.4.	Etiologia	713	
19.3.5.	Diagnostyka	714	
19.3.6.	Leczenie	717	
19.3.7.	Problemy społeczne	717	
19.3.8.	Podsumowanie	718	
19.4.	Zaburzenia pamięci i otępienie - <i>Joanna Siuda</i>	718	
19.4.1.	Fizjologiczne zmiany pamięci związane z wiekiem	718	
19.4.2.	Otępienie	719	
19.4.3.	Choroba Alzheimera	723	
19.4.4.	Podsumowanie	725	
19.5.	Parkinsonizm i drżenie - <i>Agnieszka Gorzkowska</i>	725	
19.5.1.	Parkinsonizm	725	
19.5.2.	Drżenie	728	
19.6.	Stwardnienie rozsiane - <i>Ewa Krzystanek</i>	731	
19.6.1.	Definicja	731	
19.6.2.	Epidemiologia	731	
19.6.3.	Etiopatogeneza	731	
19.6.4.	Rozpoznanie	732	
19.6.5.	Objawy choroby	732	
19.6.6.	Różnicowanie	732	
19.6.7.	Leczenie	733	
19.6.8.	Problemy społeczne	733	
19.6.9.	Podsumowanie	734	
19.7.	Zaburzenia snu - <i>Magdalena Boczarska-Jedynak</i>	734	
19.7.1.	Najczęstsze rodzaje zaburzeń snu	735	
19.7.2.	Zespół bezdechów podczas snu (sleep apnea syndrome, SAS)	739	
19.7.3.	Podsumowanie	740	
19.8.	Choroby nerwowo-mięśniowe - <i>Maria Flak</i>	740	
19.8.1.	Miastenia rzekomoporaźna	740	
19.8.2.	Zespół paraneoplastyczny Lamberta-Eatona	744	
19.8.3.	Polineuropatie i neuropatie w chorobach wewnętrznych	744	
19.9.	Encefalopatia Hashimoto - <i>Ewa Krzystanek</i>	749	
19.9.1.	Definicja	749	
19.9.2.	Etiologia	750	
19.9.3.	Epidemiologia	750	
19.9.4.	Objawy i przebieg	750	
19.9.5.	Diagnostyka	750	
19.9.6.	Leczenie	751	

- 19.9.7. Podsumowanie 751
- 19.10. Paraneoplastyczne zespoły neurologiczne - *Maria Flak* 751
 - 19.10.1. Definicja 751
 - 19.10.2. Etiologia 751
 - 19.10.3. Objawy 753
 - 19.10.4. Leczenie 754

20. Elementy psychiatrii w praktyce internistycznej *Irena Krupka-Matuszczyk, Marek Krzystanek* 755

- 20.1. Wprowadzenie 755
- 20.2. Epidemiologia schorzeń psychiatrycznych 756
- 20.3. Czynniki wpływające na zdrowie psychiczne 756
- 20.4. Zasady badania psychiatrycznego 757
- 20.5. Główne zaburzenia psychiatryczne w praktyce lekarza podstawowej opieki zdrowotnej 758
 - 20.5.1. Zaburzenia depresyjne (F 32) 758
 - 20.5.2. Mania (F 30) 759
 - 20.5.3. Choroba afektywna dwubiegunowa (ChAD, F 31) 760
 - 20.5.4. Zaburzenia lękowe (F 40-F 48) 760
 - 20.5.5. Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne (F 42) 761
 - 20.5.6. Reakcja na ciężki stres i zaburzenia adaptacyjne (F 43) 761
 - 20.5.7. Zaburzenia adaptacyjne (F 43.2) 762
 - 20.5.8. Ostra reakcja na stres (F 43.0) 762
 - 20.5.9. Zaburzenia dysocjacyjne (konwersyjne) (F 44) 762
 - 20.5.10. Zaburzenia psychiczne występujące pod postacią somatyczną (F 45) 763
- 20.6. Postępowanie lekarskie z chorym wyniszczonym lub umierającym 763
- 20.7. Przeżywanie żałoby (F 43.2) 764
- 20.8. Terapia osoby uzależnionej od środków psychoaktywnych 766
 - 20.8.1. Ostre zatrucie alkoholem (F 10.0) 766
 - 20.8.2. Picie szkodliwe (F 10.1) 766
 - 20.8.3. Uzależnienie od alkoholu (F 10.2) 766
 - 20.8.4. Psychozy alkoholowe 766
 - 20.8.5. Zaburzenia psychiczne i zachowania spowodowane zażywaniem opiatów (F 11), kanabinoli (F 12), substancji halucynogennych (F 16), leków nasennych i uspokajających (F 13), paleniem papierosów (F 17), wdychaniem lotnych rozpuszczalników (F 18) oraz przyjmowaniem substancji niesklasyfikowanych (dopalaczy, pigułek gwałtu) 768
- 20.9. Zaburzenia snu (G 47, F 51) 768
 - 20.9.1. Parasomnie 770
 - 20.9.2. Najczęściej rozpoznawane zaburzenia w czasie snu 771
 - 20.9.3. Terapia zaburzeń snu 771
- 20.10. Zaburzenia psychosomatyczne 773
 - 20.10.1. Zaburzenia somatyzacyjne z somatyzacją (F 45.0) 774

- 20.10.2. Zaburzenia występujące pod postacią somatyczną, nieodróżniane (F 45.1) 774
- 20.10.3. Zaburzenia hipochondryczne (F 45.2) 774
- 20.10.4. Zaburzenia wegetatywne występujące pod postacią somatyczną (F 45.3) 775
- 20.10.5. Uporczywe bóle psychogenne (F 45.4) 775
- 20.10.6. Inne zaburzenia występujące pod postacią somatyczną (F 45.8) 775
- 20.11. Psychiatria konsultacyjna 775
 - 20.11.1. Podstawowe zasady (kontaktu) badania pacjenta 776
 - 20.11.2. Zaburzenia psychiczne związane z występowaniem choroby somatycznej według ICD-10 776
- 20.12. Zaburzenia psychotyczne (F 20-F 29) 777
 - 20.12.1. Zaburzenia schizofreniczne (F 20) 777
 - 20.12.2. Zaburzenia schizotypowe (F 21) 778
 - 20.12.3. Uporczywe zaburzenia urojeniowe (F 22) 778
 - 20.12.4. Ostre przemijające zaburzenia psychotyczne (F 23) 778
 - 20.12.5. Zaburzenia schizoafektywne (F 25) 778
- 20.13. Zaburzenia lękowe i inne nerwicowe (F 40-F 44) 779
 - 20.13.1. Zaburzenia lękowe w postaci fobii 779
 - 20.13.2. Lęk paniczny 779
 - 20.13.3. Zaburzenia lękowe uogólnione 779
 - 20.13.4. Zaburzenie obsesyjno-kompulsyjne 779
 - 20.13.5. Zaburzenia adaptacyjne 779
 - 20.13.6. Zaburzenia dysocjacyjne 780
 - 20.13.7. Zaburzenia somatotroficzne (F 45) 780
- 20.14. Zaburzenia behawioralne związane z zaburzeniami fizjologicznymi i czynnikami fizycznymi (F 50-F 54) 780
 - 20.14.1. Zaburzenia odżywiania 780
- 20.15. Stany nagłe 780
 - 20.15.1. Samobójstwo i próba samobójcza 780
 - 20.15.2. Samouszkodzenie 784
 - 20.15.3. Pobudzenie i agresja w stosunku do otoczenia 784
- 20.16. Ośpienie - rodzaje i leczenie 786
 - 20.16.1. Zaburzenia psychiczne w ośpieniu 787
 - 20.16.2. Przymglenie świadomości 788
 - 20.16.3. Majaczenie 788
 - 20.16.4. Zamroczenie (stan pomroczny) 789
 - 20.16.5. Zespół splątaniowy (splątanie) 789
 - 20.16.6. Psychozy paranoidalne 790
 - 20.16.7. Problemy społeczne w ośpieniu osób w wieku podeszłym 790
- 20.17. Bóle głowy w zaburzeniach psychicznych 792
- 20.18. Podwójna diagnoza 793
- 20.19. Leki psychotropowe stosowane w leczeniu zaburzeń psychicznych 795
 - 20.19.1. Leki przeciwpsychotyczne, neuroleptyki 795
 - 20.19.2. Leki przeciwdepresyjne, tymoleptyki 797

- 20.19.3. Leki przeciwlękowe i nasenne 798
- 20.19.4. Nadużycie leków 800
- 20.19.5. Leki nasenne niebenzodiazepinowe 800
- 20.19.6. Stabilizatory nastroju, leki normotymiczne 800
- 20.19.7. Leki prokognitywne i nootropowe 801
- 20.19.8. Środki psychostymulujące, pobudzające 801
- 20.19.9. Pozafarmakologiczne metody terapii biologicznej

802

21. Okulistyka Edward Wylęgała 803

- 21.1. Anatomia stosowana narządu wzroku 803
- 21.2. Badanie okulistyczne 804
- 21.3. Wady refrakcji 807
- 21.4. Suche oko 809
- 21.5. Wytrzeszcz gałki ocznej 811
- 21.6. Choroby powierzchni oka 813
- 21.7. Choroby rogówki i spojówki 816
- 21.8. Przeszczepienie rogówki 818
- 21.9. Zaćma (cataracta) 818
- 21.10. Jaskra 819
- 21.11. Choroby błony naczyniowej 820
- 21.12. Choroby siatkówki 821
- 21.13. Choroby nerwu wzrokowego 827
- 21.14. Stany nagłe w okulistyce 829

22. Zatrucia w praktyce internistycznej Tomasz Kłopotowski 833

- 22.1. Toksykologia kliniczna 833
 - 22.1.1. Wiadomości ogólne 833
 - 22.1.2. Toksykokinetyka 836
 - 22.1.3. Ogólne zasady rozpoznawania ostrych zatruc 841
 - 22.1.4. Toksydromy 841
 - 22.1.5. Badania toksykologiczne 844
 - 22.1.6. Ogólne zasady leczenia ostrych zatruc 844
- 22.2. Toksykologia szczegółowa 853
 - 22.2.1. Zatrucia lekami 853
 - 22.2.2. Zatrucia alkoholami 870
 - 22.2.3. Zatrucia gazami 874
 - 22.2.4. Zatrucia narkotykami i substancjami psychoaktywnymi 880
 - 22.2.5. Zatrucia węglowodorami i wybranymi insektycydami 884
 - 22.2.6. Zatrucia grzybami 890
 - 22.2.7. Zatrucia roślinami i jadami zwierząt 894

23. Choroby kobiece w praktyce internistycznej Andrzej Witek 899

- 23.1. Badanie ginekologiczne 899
 - 23.1.1. Wywiad ginekologiczno-położniczy 899
 - 23.1.2. Badanie przedmiotowe 900
- 23.2. Zaburzenia cyklu miesięczkowego 900
 - 23.2.1. Brak miesiączki 901

- 23.2.2. Obfite i nieregularne miesiączkowanie 901
- 23.2.3. Krwawienia po menopauzie 904
- 23.2.4. Bolesne miesiączkowanie 905
- 23.3. Nowotwory łagodne narządu płciowego 906
 - 23.3.1. Polipy trzonu i szyjki macicy 906
 - 23.3.2. Mięśniaki macicy 906
- 23.4. Zakażenia żeńskich narządów płciowych 907
 - 23.4.1. Choroby zapalne sromu (vulvitis) 909
 - 23.4.2. Zapalenie gruczołu przedsionkowego większego - zapalenie gruczołu Bartholina, ropień gruczołu Bartholina (abscessus glandulae Bartholini, abscessus glandulae vestibularis maioris) 910
 - 23.4.3. Zapalenie pochwy (colpitis) 911
 - 23.4.4. Zapalenie szyjki macicy (cervicitis) 915
 - 23.4.5. Zapalenie narządów miednicy mniejszej (pelvic inflammatory disease, PID) 916
- 23.5. Endometrioza 920
 - 23.5.1. Objawy i przebieg kliniczny endometriozy 920
 - 23.5.2. Leczenie endometriozy 920
- 23.6. Przekwitanie 921
 - 23.6.1. Postępowanie lecznicze 922
 - 23.6.2. Przeciwwskazania do stosowania HTZ 923
- 23.7. Nowotwory narządu płciowego kobiety 924
 - 23.7.1. Nowotwory złośliwe trzonu macicy. Rak endometrium 924
 - 23.7.2. Rak szyjki macicy 926
 - 23.7.3. Nowotwory złośliwe jajnika 928
 - 23.7.4. Nowotwory jajowodu 930
 - 23.7.5. Rak sromu 931
 - 23.7.6. Nowotwory złośliwe pochwy 931
- 23.8. Choroby sutka 932
 - 23.8.1. Stany zapalne gruczołu sutkowego 932
 - 23.8.2. Anomalie brodawki sutkowej 932
 - 23.8.3. Zmiany guzkowe gruczołu sutkowego 933
 - 23.8.4. Dysplazja gruczołu sutkowego (mastopathia fibrocystica, dysplasia fibrocystica mammae) 934
 - 23.8.5. Ból sutka (mastalgia, mastodynia), ból sutka występujący cyklicznie 934
 - 23.8.6. Rak gruczołu sutkowego 935
 - 23.8.7. Klasyfikacja histologiczna raka sutka 936
 - 23.8.8. Profilaktyka i czynniki rokownicze raka sutka 936
 - 23.8.9. Leczenie raka sutka 937
 - 23.8.10. Chemioterapia raka sutka 937
 - 23.8.11. Radioterapia w raku sutka 938
 - 23.8.12. Hormonoterapia w raku sutka 938
- 23.9. Niepłodność 938
 - 23.9.1. Brak owulacji 939
 - 23.9.2. Niewydolność ciała żółtego 940
 - 23.9.3. Zespół luteinizacji niepekniętego pęcherzyka 940
 - 23.9.4. Niepłodność jajnikowa 940

- 23.9.5. Niepłodność jajowodowa 941
- 23.9.6. Niepłodność maciczna 941
- 23.9.7. Niepłodność szyjkowa 941
- 23.9.8. Niepłodność immunologiczna 941
- 23.9.9. Niepłodność na tle zaburzeń psychicznych i seksualnych 942
- 23.9.10. Rozpoznanie różnicowe 942
- 23.10. Metody kontroli płodności – antykoncepcja 942
 - 23.10.1. Metody naturalne 943
 - 23.10.2. Metody mechaniczne (barierowe) 944
 - 23.10.3. Metody chemiczne 945
 - 23.10.4. Wkładki wewnątrzmaciczne (IUD) 945
 - 23.10.5. Antykoncepcja hormonalna 946
 - 23.10.6. Antykoncepcja chirurgiczna 951
- 23.11. Nietrzymanie moczu 951
 - 23.11.1. Klasyfikacja NTM 951
 - 23.11.2. Diagnostyka nietrzymania moczu 952
 - 23.11.3. Leczenie zachowawcze wysiłkowego nietrzymania moczu 954
 - 23.11.4. Leczenie chirurgiczne WNM 955
 - 23.11.5. Leczenie nagłacego nietrzymania moczu 955

24. Objawy laryngologiczne w praktyce internistycznej *Maciej Misiołek* 957

- 24.1. Choroba refluksowa przełyku (gastroesophageal reflux disease, GERD) 957
- 24.2. Zawroty głowy 959
- 24.3. Nowotwory złośliwe układu krwiotwórczego 960
- 24.4. Nowotwory złośliwe układu chłonnego 960
- 24.5. Cukrzyca 961
- 24.6. Niewydolność nerek 962

25. Objawy stomatologiczne w praktyce internistycznej *Marta Tanasiewicz* 964

- 25.1. Wprowadzenie 964
- 25.2. Przebarwienia zębów i ich przyczyny miejscowe oraz ogólnoustrojowe 964
- 25.3. Nadmiar fluoru i toksyczność związków fluoru 966
 - 25.3.1. Klasyfikacja fluorozy 968
- 25.4. Zmiany patologiczne w obrębie błony śluzowej jamy ustnej 969
 - 25.4.1. Zapalenie kątów ust, zajady (cheilitis angularis, intertrigo commissurae labiorum) 969
 - 25.4.2. Owrzodzenia jamy ustnej (oral ulceration) 969
 - 25.4.3. Zespół pieczenia jamy ustnej (stomatodynia, burning mouth syndrome, oral dysaesthesia) 971
 - 25.4.4. Infekcje wirusowe bez owrzodzeń 971
 - 25.4.5. Ból w rejonie jamy ustnej i twarzy 972
 - 25.4.6. Reakcje alergiczne w obszarze jamy ustnej 974
 - 25.4.7. Białe wykwity w obrębie błon śluzowych jamy ustnej 975

- 25.4.8. Choroby gruczołów ślinowych 976
- 25.4.9. Zaburzenia barwnikowe błon śluzowych jamy ustnej 976
- 25.4.10. Choroby i stany ogólnoustrojowe manifestujące się zmianami w obrębie błony śluzowej jamy ustnej 977
- 25.5. Stany związane z upośledzeniem odporności i ich obraz kliniczny w jamie ustnej 978
 - 25.5.1. Znajomość zmian w jamie ustnej spowodowanych zakażeniem HIV 978
 - 25.5.2. Choroby układu krwiotwórczego i limforetykularnego 978
- 25.6. Zmiany w przyzębiu 978

26. Dermatologia *Ligia Brzezińska-Wcisło, Anna Lis-Święty* 981

- 26.1. Badanie fizykalne skóry: najczęstsze zmiany skórne (definicje, rozpoznanie różnicowe) - *Ligia Brzezińska-Wcisło* 981
 - 26.1.1. Dermatologiczne badanie chorego - semiotyka 981
- 26.2. Zmiany skórne jako objaw chorób internistycznych - *Ligia Brzezińska-Wcisło* 983
 - 26.2.1. Skórne zespoły paraneoplastyczne 983
 - 26.2.2. Najczęstsze nabyte skórne zespoły paraneoplastyczne 983
 - 26.2.3. Zmiany skórne w cukrzycy 985
 - 26.2.4. Zmiany skórne w chorobach tarczycy 986
 - 26.2.5. Zmiany skórne w chorobach układu moczowego 986
 - 26.2.6. Zmiany skórne w chorobach przewodu pokarmowego 987
- 26.3. Najczęstsze choroby przenoszone drogą kontaktów płciowych (weneryczne) - *Ligia Brzezińska-Wcisło* 988
 - 26.3.1. Kiła 988
 - 26.3.2. Rzeżączka 991
 - 26.3.3. Inne choroby przenoszone drogą płciową 993
- 26.4. Łysienie - *Ligia Brzezińska-Wcisło* 993
 - 26.4.1. Łysienie plackowate 994
 - 26.4.2. Łysienie rozlane 994
 - 26.4.3. Łysienie bliznowaciejące 995
 - 26.4.4. Łysienie rzekomoplackowate 996
 - 26.4.5. Łysienie androgenowe 996
 - 26.4.6. Samowrywanie włosów nawykowe 997
 - 26.4.7. Nieprawidłowości struktury łodygi włosa 997
- 26.5. Świąd skóry - rozpoznanie różnicowe - *Anna Lis-Święty* 998
- 26.6. Najczęstsze choroby skóry - *Anna Lis-Święty* 999
 - 26.6.1. Choroby zakaźne skóry 999
 - 26.6.2. Dermatozy zapalne i o podłożu immunologicznym 1001
 - 26.6.3. Trądzik pospolity 1005
 - 26.6.4. Trądzik różowaty 1005
 - 26.6.5. Owrzodzenia żyłne podudzi 1006

- 26.6.6. Nowotwory skóry, stany przedrakowe i poprzedzające wystąpienie nowotworu 1006
- 26.7. Leczenie miejscowe w dermatologii (zastosowanie maści, kremów itp.) – Anna Lis-Święty 1008
- 26.8. Najczęstsze „błędy dermatologiczne” popełniane przez internistów – Anna Lis-Święty 1008
 - 26.8.1. Niekontrolowane stosowanie zewnętrznych preparatów kortykosteroidowych 1008
 - 26.8.2. Łupież różowy 1009
 - 26.8.3. Grzybica skóry gładkiej 1009
 - 26.8.4. Grzybica paznokci 1010
 - 26.8.5. Piodermia zgorzelinowa 1010
 - 26.8.6. Pierwotne chłoniaki skóry 1011

27. Konsultacje internistyczne na oddziałach zabiegowych

- Mirosława Janowska 1012
- 27.1. Wprowadzenie 1012
 - 27.1.1. Internistyczne powikłania zabiegów chirurgicznych 1013
- 27.2. Czynniki ryzyka powikłań okołoperacyjnych 1014
 - 27.2.1. Czynniki ryzyka okołoperacyjnych powikłań sercowo-naczyniowych 1014
 - 27.2.2. Czynniki ryzyka okołoperacyjnych powikłań płucno-oskrzelowych 1015
 - 27.2.3. Czynniki ryzyka okołoperacyjnych powikłań krwotocznych 1018
 - 27.2.4. Czynniki ryzyka okołoperacyjnych powikłań nefrologicznych 1019
 - 27.2.5. Czynniki ryzyka okołoperacyjnych powikłań infekcyjnych 1019
- 27.3. Postępowanie przedoperacyjne konsultanta internisty 1020
 - 27.3.1. Informacje ogólne 1020
 - 27.3.2. Badania dodatkowe przed zabiegiem chirurgicznym 1021
 - 27.3.3. Przygotowanie do zabiegu chirurgicznego chorego z niedokrwistością 1022
 - 27.3.4. Przygotowanie do zabiegu chirurgicznego chorego z zaburzeniami hemostazy 1023
 - 27.3.5. Przygotowanie do zabiegu chirurgicznego chorych na czerwienicę prawdziwą i nadpłytkowość samoistną 1024
 - 27.3.6. Postępowanie okołoperacyjne u chorych z przewlekłą niedoczynnością kory nadnerczy 1025
 - 27.3.7. Postępowanie okołoperacyjne w chorobach tarczycy 1026
 - 27.3.8. Postępowanie okołoperacyjne z chorymi na cukrzycę 1028
 - 27.3.9. Postępowanie okołoperacyjne z chorymi na nadciśnienie tętnicze 1029
 - 27.3.10. Postępowanie okołoperacyjne z chorymi z implantowanymi w sercu urządzeniami elektronicznymi 1031

- 27.3.11. Postępowanie u chorych z okołooperacyjnymi bradyarytmiami i/lub blokami przewodzenia 1032
- 27.3.12. Postępowanie okołooperacyjne u chorych w starszym wieku 1032
- 27.4. Kwalifikacja internistyczna/kardiologiczna chorych z wadami zastawkowymi serca do zabiegów chirurgicznych innych niż kardiochirurgiczne 1033
 - 27.4.1. Postępowanie okołooperacyjne u chorych ze stenozą aortalną 1033
 - 27.4.2. Postępowanie okołooperacyjne u chorych ze zwężeniem lewego ujścia żylnego 1034
 - 27.4.3. Postępowanie okołooperacyjne u chorych z niedomykalnością zastawki mitralnej i/lub aortalnej 1034
 - 27.4.4. Profilaktyka infekcyjnego zapalenia wsierdza w okresie okołooperacyjnym 1035
 - 27.4.5. Zawał serca w okresie okołooperacyjnym 1036
 - 27.4.6. Postępowanie okołooperacyjne u chorych na przewlekłą chorobę nerek 1036
 - 27.4.7. Postępowanie okołooperacyjne u chorych na przewlekłą niewydolność wątroby/marskość wątroby 1037
- 27.5. Farmakologiczne strategie redukcji okołooperacyjnego ryzyka sercowo-naczyniowego 1039
 - 27.5.1. Leczenie przeciwpłytkowe w okresie okołooperacyjnym 1039
 - 27.5.2. Leczenie przeciwkrzepliwie w okresie okołooperacyjnym 1040
 - 27.5.3. Zastosowanie leków beta-adrenolitycznych w okresie okołooperacyjnym 1042
 - 27.5.4. Wpływ stosowania statyn na ryzyko okołooperacyjnych powikłań sercowo-naczyniowych 1043
 - 27.5.5. Stosowanie leków blokujących układ renina-angiotensyna-aldosteron w okresie okołooperacyjnym 1043
 - 27.5.6. Stosowanie leków moczopędnych w okresie okołooperacyjnym 1044
- 28. Podstawy medycyny paliatywnej i opieki paliatywnej** *Jadwiga Pyszkowska* 1045
 - 28.1. Definicja, cele, zasady i organizacja opieki paliatywnej 1045
 - 28.2. Zasady postępowania w medycynie paliatywnej 1048
 - 28.3. Leczenie objawowe chorych u kresu życia – wybrane problemy kliniczne 1049
 - 28.3.1. Ból przewlekły 1049
 - 28.3.2. Zaparcia 1054
 - 28.3.3. Sedacja w okresie umierania 1057
 - 28.4. Filozofia wsparcia egzystencjalnego w opiece paliatywnej 1057
 - 28.5. Aspekty bioetyczne w opiece paliatywnej 1058
- 29. Technika najważniejszych zabiegów wykonywanych na oddziale chorób wewnętrznych i w ambulatorium *Łukasz Bułdak, Anna Duława-Bułdak* 1061
 - 29.1. Nakłucie jamy otrzewnej 1061

- 29.1.1. Wskazania 1061
- 29.1.2. Przeciwwskazania 1061
- 29.1.3. Powikłania 1061
- 29.1.4. Opis zabiegu 1062
- 29.1.5. Analiza uzyskanego materiału 1062
- 29.2. Nakłucie jamy opłucnej 1063
 - 29.2.1. Wskazania 1063
 - 29.2.2. Przeciwwskazania 1063
 - 29.2.3. Powikłania 1063
 - 29.2.4. Opis zabiegu 1064
 - 29.2.5. Analiza uzyskanego materiału 1064
 - 29.2.6. Różnicowanie wysięku i przesięku opłucnowego (kryteria Lighta) 1065
- 29.3. Biopsja aspiracyjna szpiku kostnego 1065
 - 29.3.1. Wskazania 1065
 - 29.3.2. Przeciwwskazania 1065
 - 29.3.3. Powikłania 1065
 - 29.3.4. Opis zabiegu 1066
 - 29.3.5. Analiza uzyskanego materiału 1066
- 29.4. Pobranie krwi tętniczej w celu wykonania gazometrii 1067
 - 29.4.1. Wskazania 1067
 - 29.4.2. Przeciwwskazania 1067
 - 29.4.3. Powikłania 1067
 - 29.4.4. Opis zabiegu 1067
 - 29.4.5. Analiza uzyskanego materiału 1068
- 29.5. Sonda nosowo-żołądkowa 1068
 - 29.5.1. Wskazania 1068
 - 29.5.2. Przeciwwskazania 1068
 - 29.5.3. Powikłania 1069
 - 29.5.4. Opis zabiegu 1069
 - 29.5.5. Analiza uzyskanego materiału 1069
- 29.6. Cewnikowanie pęcherza moczowego u mężczyzny 1070
 - 29.6.1. Wskazania 1070
 - 29.6.2. Przeciwwskazania 1070
 - 29.6.3. Powikłania 1070
 - 29.6.4. Opis zabiegu 1070
 - 29.6.5. Analiza uzyskanego materiału 1071
- 29.7. Intubacja dotchawicza 1071
 - 29.7.1. Wskazania 1071
 - 29.7.2. Przeciwwskazania 1071
 - 29.7.3. Powikłania 1072
 - 29.7.4. Opis zabiegu 1072
 - 29.7.5. Analiza uzyskanego materiału 1073
- 29.8. Wklucie centralne 1073
 - 29.8.1. Wskazania 1073
 - 29.8.2. Przeciwwskazania 1073
 - 29.8.3. Powikłania 1073
 - 29.8.4. Opis zabiegu 1074
 - 29.8.5. Analiza uzyskanego materiału 1074

30. Gastroenterologia	<i>Marek Hartleb, Ewa Nowakowska-Duńska</i>	
		1075
30.1. Diagnostyka gastroenterologiczna - <i>Ewa Nowakowska-Duńska</i>		1075
30.2. Choroby przełyku - <i>Ewa Nowakowska-Duńska</i>		1087
30.2.1. Objawy		1087
30.2.2. Diagnostyka		1087
30.2.3. Zmiany na podłożu anatomicznym		1088
30.2.4. Zaburzenia motoryki przełyku		1089
30.2.5. Zapalenia przełyku		1091
30.2.6. Nowotwory przełyku		1098
30.2.7. Ciało obce w przełyku (corpus alienum oesophagi)		
1100		
30.2.8. Oparzenie przełyku (combustio oesophagi, oesophagitis corrosiva)		1101
30.2.9. Pourazowe uszkodzenia przełyku		1102
30.3. Choroby żołądka - <i>Ewa Nowakowska-Duńska</i>		1103
30.3.1. Wprowadzenie		1103
30.3.2. Zapalenie żołądka		1103
30.3.3. Choroba wrzodowa żołądka i dwunastnicy (morbus ulcerosus ventriculi et duodeni)		1107
30.3.4. Zespół Zollingera-Ellisona (syndroma Zollinger-Ellison)		1115
30.3.5. Dyspepsja czynnościowa (non-ulcer dyspepsia, NUD)		1115
30.3.6. Nowotwory żołądka		1116
30.4. Choroby jelita cienkiego - <i>Ewa Nowakowska-Duńska</i>		1126
30.4.1. Wprowadzenie		1126
30.4.2. Wady rozwojowe		1127
30.4.3. Wrodzone zaburzenia wchłaniania		1128
30.4.4. Wtórne zaburzenia trawienia i wchłaniania		1128
30.4.5. Choroba trzewna		1129
30.4.6. Zapalenia jelita cienkiego		1133
30.4.7. Choroba Leśniowskiego-Crohna - zob. choroby jelita grubego		1138
30.4.8. Nowotwory		1138
30.4.9. Enteropatia z utratą białka		1141
30.4.10. Niedokrwienność choroby jelit		1142
30.4.11. Zespół krótkiego jelita		1143
30.4.12. Zespół rozrostu bakteryjnego jelita cienkiego (small intestine bacterial overgrowth, SIBO)		1144
30.5. Choroby jelita grubego - <i>Ewa Nowakowska-Duńska</i>		1146
30.5.1. Zaburzenia rozwojowe		1146
30.5.2. Uchyłki, uchyłkowatość i choroba uchyłkowa jelita grubego (diverticula, diverticulosis coli)		1147
30.5.3. Zaparcie (constipatio) (zob. też rozdz. 5.14)		
1149		
30.5.4. Zespół jelita drażliwego (colon irritabile, irritable bowel syndrome, IBS)		1151
30.5.5. Nieswoiste zapalne choroby jelit		1153
30.5.6. Inne zapalenia jelita grubego		1166

- 30.5.7. Endometrioza jelitowa (endometriosis) 1168
- 30.5.8. Polipy i zespoły polipowatości jelita grubego 1168
- 30.5.9. Rak jelita grubego (carcinoma coli, colorectal cancer, CRC) 1172
- 30.6. Krwawienie z przewodu pokarmowego - *Ewa Nowakowska-Duńska* 1176
 - 30.6.1. Wprowadzenie 1176
 - 30.6.2. Krwawienie z górnego odcinka przewodu pokarmowego 1176
 - 30.6.3. Krwawienie z dolnego i środkowego odcinka przewodu pokarmowego (dopp) 1179
- 30.7. Choroby wątroby - *Marek Hartleb* 1182
 - 30.7.1. Marskość wątroby 1182
 - 30.7.2. Niealkoholowa choroba stłuszczeniowa wątroby 1197
 - 30.7.3. Alkoholowa choroba wątroby 1200
 - 30.7.4. Wirusowe zapalenie wątroby typu B (WZW typu B) 1205
 - 30.7.5. Wirusowe zapalenie wątroby typu C 1208
 - 30.7.6. Choroby autoimmunologiczne wątroby 1210
 - 30.7.7. Choroby naczyniowe wątroby 1214
 - 30.7.8. Wrodzona hemochromatoza 1216
 - 30.7.9. Choroba Wilsona 1219
 - 30.7.10. Ostra niewydolność wątroby 1221
- 30.8. Choroby dróg żółciowych - *Ewa Nowakowska-Duńska* 1224
 - 30.8.1. Kamica żółciowa 1225
 - 30.8.2. Zapalenie pęcherzyka żółciowego i dróg żółciowych 1235
 - 30.8.3. Pierwotne stwardniające zapalenie dróg żółciowych 1238
 - 30.8.4. Nowotwory pęcherzyka żółciowego i dróg żółciowych 1240
 - 30.8.5. Wady i choroby wrodzone dróg żółciowych 1248
- 30.9. Choroby trzustki - *Ewa Nowakowska-Duńska* 1251
 - 30.9.1. Wprowadzenie 1251
 - 30.9.2. Zapalenie trzustki 1253
 - 30.9.3. Mukowiscydoza - włókniejące torbielowate zapalenie trzustki 1269
 - 30.9.4. Torbiele trzustki 1269
 - 30.9.5. Nowotwory trzustki 1271

31. Choroby układu oddechowego *Władysław Pierzchała* 1280

- 31.1. Podstawowe pojęcia i badania dodatkowe 1280
- 31.2. Obturacyjny bezdech we śnie (OBS) 1281
 - 31.2.1. Definicja i epidemiologia 1281
 - 31.2.2. Czynniki ryzyka 1282
 - 31.2.3. Etiologia i patogeneza 1282
 - 31.2.4. Objawy, rozpoznanie i różnicowanie 1282
 - 31.2.5. Powikłania 1283
 - 31.2.6. Leczenie nefarmakologiczne 1283

- 31.3. Zakażenia układu oddechowego 1284
 - 31.3.1. Zapalenie płuc 1284
 - 31.3.2. Ropień płuca 1290
 - 31.3.3. Ropniak opłucnej 1291
- 31.4. Rozstrzenia oskrzeli 1292
 - 31.4.1. Definicja i etiologia 1292
 - 31.4.2. Patofizjologia 1293
 - 31.4.3. Objawy i rozpoznanie 1293
 - 31.4.4. Powikłania i wskazania 1294
 - 31.4.5. Leczenie 1294
- 31.5. Gruźlica i inne mikobakteriozy 1294
 - 31.5.1. Gruźlica płuc 1294
 - 31.5.2. Gruźlica pozapłucna 1299
 - 31.5.3. Mikobakteriozy niegruźlicze 1301
- 31.6. Choroby obturacyjne płuc 1302
 - 31.6.1. Astma oskrzelowa 1302
 - 31.6.2. Przewlekła obturacyjna choroba płuc (POChP) 1302
 - 31.6.3. Mukowiscydoza 1309
- 31.7. Choroby restrykcyjne płuc 1311
 - 31.7.1. Choroby śródmiąższowe 1311
 - 31.7.2. Częste choroby śródmiąższowe 1314
- 31.8. Pylice 1318
 - 31.8.1. Definicja, epidemiologia i etiologia 1318
 - 31.8.2. Czynniki i grupy ryzyka 1319
 - 31.8.3. Objawy, rozpoznanie, badania dodatkowe i powikłania 1319
 - 31.8.4. Najważniejsze pylice 1319
- 31.9. Objawy płucne chorób układowych 1322
 - 31.9.1. Reumatoidalne zapalenie stawów 1322
 - 31.9.2. Twardzina układowa 1323
 - 31.9.3. Toczeń rumieniowaty układowy 1323
 - 31.9.4. Zespół Sjögrena 1324
 - 31.9.5. Zapalenie wielomięśniowe i skórno-mięśniowe .1324
 - 31.9.6. Mieszana choroba tkanki łącznej 1324
- 31.10. Choroby naczyniowe 1325
 - 31.10.1. Zator tętnicy płucnej 1325
 - 31.10.2. Nadciśnienie płucne 1327
- 31.11. Nowotwory płuca 1329
 - 31.11.1. Rak płuca 1329
 - 31.11.2. Międzybłoniak opłucnej 1332
 - 31.11.3. Przerzuty nowotworowe w płucach 1333
- 31.12. Choroby opłucnej 1333
 - 31.12.1. Płyn w jamie opłucnej 1333
- 31.13. Niefarmakologiczne, nieinwazyjne metody leczenia w chorobach układu oddechowego 1335
 - 31.13.1. Leczenie tlenem 1335
 - 31.13.2. Hiperbaryczne leczenie tlenem 1336
 - 31.13.3. Leczenie Heliosem (hel i tlen) 1336
 - 31.13.4. Aerosoloterapia 1337

31.13.5. Wentylacja mechaniczna nieinwazyjna (non-invasive ventilation, NIV) 1337

31.14. Rehabilitacja 1337

32. Choroby zakaźne *Anna Boroń-Kaczmarska, Monika Bociąga-Jasik, Maria Gańczak, Aleksander M. Garlicki, Lucjan Kępa, Maciej Kondrusik, Włodzimierz Mazur, Barbara Oczko-Grzesik, Sławomir A. Pancewicz, Barbara Sobala-Szczygieł, Alicja Wiercińska-Drapało* 1339

32.1. Podstawy epidemiologii chorób zakaźnych - *Maria Gańczak* 1339

32.1.1. Wprowadzenie 1339

32.1.2. Epidemiologia i główne cechy chorób zakaźnych 1341

32.1.3. Kontrola chorób zakaźnych 1343

32.2. Profilaktyka chorób zakaźnych - *Maciej Kondrusik* 1345

32.3. Postępowanie po ekspozycji zawodowej - *Anna Boroń-Kaczmarska* 1348

32.3.1. Ekspozycja zawodowa i choroba zawodowa 1348

32.3.2. Profilaktyka przedekspozycyjna 1350

32.3.3. Profilaktyka poekspozycyjna 1350

32.4. Medycyna podróży - wybrane zagadnienia - *Lucjan Kępa, Barbara Oczko-Grzesik* 1352

32.4.1. Wprowadzenie 1352

32.4.2. Biegunka podróży 1356

32.4.3. Leiszmanioza 1358

32.4.4. Malaria (zimnica) 1359

32.4.5. Gorączka u chorego po powrocie z tropiku 1365

32.5. Szczególnie niebezpieczne choroby zakaźne - *Alicja Wiercińska-Drapało* 1366

32.5.1. SARS (severe acute respiratory syndrome - zespół ostrej ciężkiej niewydolności oddechowej) 1367

32.5.2. MERS (Middle East respiratory syndrome - bliskowschodni zespół niewydolności oddechowej) 1369

32.5.3. Gorączka krwotoczna Ebola 1371

32.5.4. Uwagi ogólne dotyczące postępowania w przypadku podejrzenia/rozpoznania choroby zakaźnej szczególnie niebezpiecznej - opracowane przez Główny Inspektorat Sanitarny (www.gis.gov.pl) 1373

32.6. Zakażenie HIV i AIDS - *Aleksander M. Garlicki, Monika Bociąga-Jasik* 1374

32.6.1. Informacje ogólne 1374

32.6.2. Obraz kliniczny zakażenia HIV 1375

32.6.3. Ostra choroba retrowirusowa 1375

32.6.4. Przewlekła faza zakażenia HIV 1378

32.6.5. Wybrane powikłania infekcyjne spotykane w przewlekłej fazie zakażenia HIV 1382

32.6.6. Diagnostyka zakażenia HIV 1384

32.6.7. Zasady rozpoczynania terapii antyretrowirusowej 1387

32.6.8. Profilaktyka zakażeń oportunistycznych 1388

32.6.9. Powikłania metaboliczne i działania niepożądane cART	1388
32.7. Wirusowe zapalenie wątroby typu A (WZW typu A) - Barbara Sobala-Szczygieł	1389
32.7.1. Etiologia	1389
32.7.2. Patogeneza	1389
32.7.3. Przebieg choroby	1390
32.7.4. Diagnostyka	1391
32.7.5. Leczenie	1391
32.7.6. Zdrowienie	1392
32.7.7. Diagnostyka różnicowa	1392
32.7.8. Profilaktyka czynna WZW typu A	1392
32.7.9. Profilaktyka bierna WZW typu A	1393
32.8. Wirusowe zapalenie wątroby typu B (WZW typu B) - Anna Boroń-Kaczmarska	1394
32.8.1. Wprowadzenie	1394
32.8.2. Wirus zapalenia wątroby typu B (hepatitis B virus, HBV)	1394
32.8.3. Epidemiologia zakażeń HBV	1395
32.8.4. Patomechanizm uszkodzenia wątroby	1395
32.8.5. Obraz kliniczny zakażenia HBV	1395
32.8.6. Rozpoznawanie przewlekłego wirusowego zapalenia wątroby typu B	1399
32.8.7. Leczenie przewlekłego wirusowego zapalenia wątroby typu B	1401
32.9. Zakażenie wirusem zapalenia wątroby typu C - Włodzimierz Mazur	1402
32.9.1. Definicja	1402
32.9.2. Epidemiologia	1402
32.9.3. Drogi przenoszenia	1403
32.9.4. Etiologia	1404
32.9.5. Patofizjologia	1405
32.9.6. Przebieg naturalny i obraz kliniczny zakażenia HCV	1406
32.9.7. Diagnostyka	1408
32.9.8. Rozpoznanie i różnicowanie	1408
32.9.9. Leczenie	1409
32.9.10. Rokowanie	1410
32.9.11. Profilaktyka i zapobieganie	1410
32.10. Choroby przenoszone przez kleszcze	1411
32.10.1. Borelioza z Lyme - Sławomir A. Pancewicz	1411
32.10.2. Kleszczowe zapalenie mózgu (KZM) - Maciej Kondrusik	1420
32.10.3. Wybrane riketsjozy przenoszone przez kleszcze - Lucjan Kępa, Barbara Oczko-Grzesik	1424
32.11. Zasady racjonalnego stosowania antybiotyków - Anna Boroń-Kaczmarska	1426
32.11.1. Wprowadzenie	1426
32.11.2. Wskazania do antybiotykoterapii	1427
32.11.3. Wybór antybiotyku	1427

33. Interakcje lekowe	Bogusław Okopień, Łukasz Bułdak, Marcin Basiak	1430
33.1. Interakcje międzylekowe	Łukasz Bułdak, Marcin Basiak	1430
33.1.1. Interakcje farmakodynamiczne		1432
33.1.2. Interakcje farmakokinetyczne		1432
33.2. Interakcje związane ze stylem życia	Marcin Basiak, Łukasz Bułdak	1434
33.2.1. Dieta		1434
33.2.2. Używki		1435
33.3. Leki stosowane w chorobach układu krążenia	Łukasz Bułdak	1436
33.3.1. Hipertensjologia		1436
33.3.2. Digoksyna, amiodaron, dronedaron, werapamil		1438
33.3.3. Leki hipolipemizujące		1439
33.3.4. Leki przeciwzakrzepowe		1439
33.3.5. Leki przeciwpłytkowe		1440
33.4. Leki przeciwbakteryjne	Marcin Basiak	1441
33.4.1. Interakcje antybiotyków β -laktamowych		1441
33.4.2. Interakcje antybiotyków aminoglikozydowych		1442
33.4.3. Tetracykliny		1442
33.4.4. Interakcje makrolidów		1442
33.4.5. Interakcje linkozamidów		1443
33.4.6. Interakcje fluorochinolonów		1443
33.4.7. Interakcje sulfonamidów i trimetoprimu		1444
33.4.8. Interakcje nitroimidazoli		1444
33.5. Leki przeciwzapalne, immunosupresyjne i immunomodulujące	Łukasz Bułdak	1445
33.6. Podsumowanie	Łukasz Bułdak	1446
Ilustracje barwne		1447
Skorowidz		1467